

ЯДРО И ПЕРИФЕРИЯ В ЧАСТИТЕ НА РЕЧТА

СТОЯН БУРОВ

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

stobur@abv.bg

Частите на речта – всяка поотделно и всички заедно – не образуват затворени системи. В рамките на всеки клас от думи може да се различи ядро и периферия. Ядрото се определя както по прототипичната семантика или функция, така и според прототипичната за дадената част на речта граматическа категория. Към периферията се причисляват „промеждутъчните“ думи, думи, които поради своята неядрена семантика притежават граматически свойства както на своята, така и на други части на речта. Налице са и степени на отдалеченост на периферията от ядрото.

Ключови думи: части на речта (класове думи); йерархия на частите на речта и на граматическите подкласове във всяка от частите на речта; ядро в частите на речта; периферия в частите на речта; „промеждутъчни“ думи; български език

CORE AND PERIPHERY WITHIN PARTS OF SPEECH

STOYAN BUROV

ST. CYRIL AND ST. METHODIUS UNIVERSITY OF VELIKO TARNOVO

stobur@abv.bg

Parts of speech – each one and all of them together – do not constitute closed systems. Core and periphery can be distinguished within each word class. The core is defined with reference to both the prototypical semantics and function and the prototypical grammatical category characteristic of the relevant part of speech. The periphery includes borderline words, which due to their non-core semantics exhibit grammatical properties typical both for the word class they belong to and for other classes. Different degrees of remoteness between the core and the periphery can also be observed.

Keywords: parts of speech (word classes); hierarchy of the parts of speech and the grammatical subclasses within each part of speech; part of speech core; part of speech periphery; borderline words; Bulgarian language

1. Въпросът за частите на речта в изследванията на Иван Куцаров

В статията *Към въпроса за частите на речта и тяхната класификация* (Куцаров/Kutsarov 1997/2011: 115–121) Иван Куцаров приема за основа традиционната класификация на частите на речта. Приема и броя на известните 10 части на речта, макар мимоходом да споменава и за някои други мнения: относно статуса на причастията и определителния член –

дали има основания да се признаят като отделни части на речта – въпрос, който е вълнувал, както се изразява Куцаров, възрожденските граматичници, а днес вече се смята за решен; за отделянето на предикативите и детерминативите като части на речта, каквито въвежда Ст. Георгиев (вж. Георгиев/Georgiev 1991: 92–96), или пък за част на речта модификатори (т.е. лексикални единици за изразяване на граматически значения) – думи, които имат „общо“ с детерминативите и биха могли да се обособят в отделна част на речта (Куцаров/Kutsarov 1997/2011: 116). Ив. Куцаров не пропуска да напомни, че „остава открит въпросът с числителните имена, които се разпределят между прилагателните и съществителните имена“, като „с особена сила това се отнася до редните числителни, които в морфологичната си характеристика по нищо не се отличават от относителните прилагателни имена“ (Куцаров/Kutsarov 1997/2011: 116).

Делението на частите на речта също е в подкрепа на традицията: според тяхната морфология – изменяеми, неизменяеми; според техния синтаксис – самостоятелни, служебни. Към самостоятелните е причислено и междуметието.

Авторът съвсем накратко развива хипотезата, че въпреки своите **форми** за сравнителна и превъзходна степен наречията е неизменяема дума, защото наречията били „адвербиализирани форми на прилагателни имена, т.е. *по-строго* е наречие, образувано от формата за сравнителна степен на прилагателното име *строг*“ (Куцаров/Kutsarov 1997/2011: 117). Така според Ив. Куцаров *по-строго* не е форма за сравнителна степен на наречията *строго*, а отделна дума. Същата хипотеза е изказана преди това от Ст. Георгиев, срв.: „Частиците *по-* и *най-* се прилагат към неизменяема форма, а най-често тя е наследена в готов вид от прилагателните имена при тяхната адвербиализация“ (Георгиев/Georgiev 1991: 84), също: „Степенуваните наречия са резултат на транслацията на степенувани прилагателни имена в неизменяема лексоформа“ (Георгиев/Georgiev 1991: 284). Напоследък това се поддържа и от Константин Куцаров: според него степенуваните наречия представляват „конвертирана форма за среден род единствено число на качествено прилагателно име“ (Куцаров/Kutsarov 2022: 312). Авторът търси потвърждение на хипотезата си и у Р. Ницолова, която обаче пише: „фактът, че частиците *по* и *най* се прибавят към различни части на речта, означаващи признак, както и към предложни изрази, които синтактично имат еднаква функция с наречията, ни дава основание да говорим за степенуване и при наречията“ (Ницолова/Nitsolova 2008: 447).

Хипотезата на Ст. Георгиев, Иван Куцаров и Константин Куцаров в голяма степен е несъстоятелна, защото няма как да обясни наличието на форми за сравнителна и превъзходна степен на наречията, които не са образувани от прилагателни имена – *много, малко, горе, долу, напред, назад* и мн. др. Това е забелязано както от Р. Ницолова (Ницолова/Nitsolova 2008: 448), така и от П. Пашов (Пашов/Pashov 2009: 373).

Във втория том на Академичната граматика авторът на раздела за наречието Русин Русинов се опитва да намери решение на въпроса за неизменяемостта на наречието като част на речта и наличието на форми за сравнителна и превъзходна степен от някои наречия (според автора това са само наречията за начин, които са съотносителни с качествени прилагателни имена): наречията за начин могат да се степенуват, „но това [...] не противоречи на основния им морфологичен признак (т.е. на тяхната флективна неизменяемост – бел. моя, С.Б.), тъй като формите за степенуване се образуват с помощта на частиците *по* и *най*, а не с промяна в окончанието“ (Русинов/Rusinov 1983: 387).

Двамата Куцарови, както и Ст. Георгиев обаче не стигат до отричане на самата категория *степен* като морфологична категория, както на практика прави опит П. Пашов, който е озаглавил последната си недовършена статия *Има ли морфологична категория степенуване* (Пашов/Pashov 2009: 372–385). За пръв път П. Пашов директно отрича на степените за сравнение статус на морфологична категория в една своя популярна статия, като основанието е подвижността на частиците *по* и *най*, чрез която те могат да осъществяват дистантно степенуване, както и тяхната съчетаемост и с други думи освен прилагателни и наречия, та дори и с цели адвербиални изрази и фразеологизми (Пашов/Pashov 1981: 97). Авторът не посочва обаче какъв е тогава статусът на степените за сравнение. В *Практическа българска граматика* (1989) П. Пашов отново подробно излага особеностите на българското степенуване и на частиците *по* и *най*, но се предпазва от отричане на морфологичния статус на степените за сравнение (Пашов/Pashov 1989: 76–77). Вероятно това той е щял да стори в цитираната по-горе недовършена статия; сред многото наброски и събрани интересни примери прозира именно тази теза, пък и положителният въпрос „Има ли...“ обикновено предполага, както знаем, отрицателен отговор. Но както се казва, с тази статия авторът „чука на отворена врата“ – много преди това в своята кандидатска дисертация от 1981 г., на която П. Пашов бе един от рецензентите, аз обосновах наличието в българския език на морфологична категория *степени за сравнение* на прилагателните имена и наречията, като същевременно бяха достатъчно подробно разгледани всички особености на степенуването в българския език и на частиците *по* и *най* – подвижност, свързване с думи от други части на речта и под.

В края на цитираната статия Ив. Куцаров се опитва да йерархизира частите на речта като основни и неосновни (надстроечни, които са най-близо до основните, несамостоятелни (служебни) и специфични):

основни – съществително, прилагателно, глагол, наречие;

неосновни – всички останали

- надстроечни – числително име, местоимение
- несамостоятелни – предлог, съюз, частица
- специфични – междуметие (Куцаров/Kutsarov 1997/2011: 118).

Куцаров не казва изрично на какво основание частите на речта се делят на основни и неосновни, но можем да се досещаме, че това е опит за функционална класификация. На практика авторът се опитва да формулира ядро и периферия **на** частите на речта в зависимост от тяхната функционална стойност, а не ядро и периферия **във** частите на речта поотделно.

В *Лекции по българска морфология* (Куцаров/Kutsarov 1997: 31–33) и в *Теоретична граматика на българския език. Морфология* (Куцаров/ Kutsarov 2007: 42–45) не намираме нищо по-различно в сравнение с цитираната по-горе статия.

От гледната точка на езиковата типология В. А. Плунгян дели частите на речта на универсални и неуниверсални. Според автора почти няма езици в света, в които напълно да отсъства противопоставянето между съществителни и глаголи (предикати), т.е. противопоставянето между тези две части на речта има универсален характер. Самите граматически категории обикновено се делят на предимно именни и предимно глаголни. Прилагателните и наречията не са универсални категории (Плунгян/Plungian 2000: 238–252). Авторът отбелязва, че в зависимост от това, дали прилагателните са самостоятелен клас, или не, естествените езици се делят на три основни типа: „адективни“ езици, т.е. езици, в които прилагателните са самостоятелен клас, „глаголни“ езици, т.е. езици, в които прилагателните са подклас на глаголите, и „именни“ езици, т.е. езици, в които прилагателните са подклас на съществителните имена (Плунгян/Plungian 2000: 242–245).

2. Йерархия между частите на речта и на думите вътре в частите на речта според В. Г. Гак

Подобно на Ив. Куцаров в *Теоретическая грамматика французского языка. Морфология* (1979/1986), а и в други свои изследвания В. Г. Гак дели частите на речта във френския език на основни и допълнителни, като към основните отнася съществителните, глаголите, прилагателните, наречията и числителните имена, а към допълнителните – местоименията, служебните думи (детерминативи, предлози, съюзи и частици) и две части на речта, които отразяват действителността „неразчленено“ (междуметия и думи с функция на фрази). Дава се пример с междуметията, например усещането за болка може да се изрази „неразчленено“ с междуметията *O!*, за разлика от „разчлененото“ предаване на същата реакция, напр. *Боли ме!* (Гак/Gak 1986: 60–62).¹ Като се позовава на Л. Тениер, към думите фрази² Гак отнася думи като *да, не, прочее* и под. (Гак/Gak 1986: 53).

В йерархията между частите на речта, както и в йерархията на думите в самите части на речта се различава ядро и периферия. Както може да се очаква, към ядрото на частите на речта са причислени основните части – съществителни, глаголи, прилагателни, наречия (без числителните имена). Вътре в самите части на речта към ядрото принадлежат думите, които притежават **всички** характерни за дадената част на речта категории, а към периферията – думи, които са образувани от други части на речта и в някои

случаи не притежават всички категории, свойствени на дадена част на речта (Гак/Gak 1986: 62). За съжаление, авторът не развива пълно и с достатъчно примери своите бележки.

С въпроса за ядро в частите на речта се занимава и И. Й. Ревзин. Според автора частите на речта са вторично понятие по отношение на идеята за синтактичните зависимости между думите. Частите на речта представляват разбиване на речника на граматически класове, необходими за обезпечаване на правилност на пораждащите фрази. В пораждащата граматика огромна роля играе синтактичното подчинение, именно с него трябва да бъде свързана която и да е първоначална класификация на речника.

И. Й. Ревзин смята, че ядро на отделните части на речта съставят не речникови единици, а значения. Така ядро на съществителните е значението за неодушевен или одушевен предмет (т.е. това, което има определени пространствено-времеви координати); ядро на прилагателните е значението за постоянен предикат, а ядро на глаголите е значението за временен (непостоянен предикат). Същевременно се отбелязва, че частите на речта се идентифицират на основата на различни съгласувателни и други дистрибутивни признаци. Така например към съществителните, независимо от тяхната форма и несклоняемост (в руския език), напр. *кенгуру*, ще се отнасят всички думи, които се появяват в контексти от типа определение + определяемо, глагол + обект. На това основание към съществителните се отнасят и думите, които назовават постоянни или временни предикати (*красота, развитие*) (вж. Ревзин/Revzin 1977: 127–140).

Трябва да се уточни, че между ядрото и периферията в частите на речта има както преливност, така и промеждутъчни звена. Ядрото е тясно, малко, периферията е широка, голяма. Налице е постоянна тенденция отделни думи и дори цели граматически подкласове по различни причини да преминават от периферията към ядрото. По този начин периферната дума въз основа на метафора или метонимия се обогатява с преносни значения. Известни са случаи, когато дори цели граматически класове могат да се подложат на постепенно самоунищожаване, напр. класовете на „дуалните“ и събирателните съществителни, класовете на възвратните глаголи и възвратните местоимения и др. В цялата история на българската граматика са налице тенденции на приближение до прототипа, т.е. до ядрото. Обратна тенденция съществува в ограничен мащаб, напр. при метафорична употреба на броимо съществително като неброимо, срв. *ключ* 1. броимо, ед. – множ. ч.; 2. *прен.* неброимо, само ед.ч. ‘това, което служи за разгадаване или е стратегически важно’, напр. *ключ към успеха* (Буров/Burov 2004: 334; вж. там и други примери).

3. Същност на ядрото

Ядрото се определя както по прототипична семантика или функция, така и според прототипичната за дадената част на речта граматическа категория. В този пункт, както става ясно, това разбиране за ядрото се разли-

чава от становището на В. Г. Гак. Според нас типичната граматическа категория на съществителните имена е числото (единствено – множествено); на глаголите – лицето (първо – второ – трето лице); на прилагателните имена и наречията – степените за сравнение (сравнителна – превъзходна степен). По-специално за избора на лицето като типичната глаголна категория значение има и твърдението на Е. Бенвенист, че няма език в света, в който в глаголните форми по един или друг начин да не се отразяват различията по лице. Категорията лице според Е. Бенвенист принадлежи към фундаменталните и необходими характеристики на глагола (Бенвенист/Benveniste 1974: 260–261). Типичните граматически категории се определят според начина на концептуализация на предметите, процесите и признаците. Предметите се броят, процесите имат субект, а признаците могат да се измерват в количествен аспект. Предлозите, съюзите и частиците са служебни думи, т.е. те са лишени от граматически категории, но не и от граматическа семантика, напр. при частиците – *по, най, ще, нека, да* и др.; при предлозите – *на, с* и др. Както отбелязва В. А. Плунгян, особеност на служебните части на речта е, че те не са способни да присъединяват показатели на граматическите категории, но могат да играят роля на граматически показатели в аналитичните граматика (Плунгян/Plungian 2000: 239). Междуметието е странична дума.

При числителното име и местоимението са налице някои граматически категории, но отсъства типична за съответната част на речта категория. Константин Куцаров е на друго мнение. На числителните имена той приписва като „уникална“ категорията (?) одушевеност (мъжколичност ~ немъжколичност), срв.: „Категорията одушевеност е най-отличителната проява в граматичния облик на числителното име. Именно нейното присъствие се оказва решаващо в нашата класификация този род лексеми да запази автономния си характер като част на речта“ (Куцаров/Kutsarov 2022: 266–267). Доколкото може да се говори за категория падеж в съвременната българска граматика, падежът може да се припише като типична категория за част от местоименията, но това би означавало да признаем само тях за ядро, а всички останали видове местоимения – за периферия. Поради разновидността на местоименията такъв подход не е логичен.

4. Ядро и периферия в отделните части на речта

4.1. Ядро и периферия на съществителните имена

Както вече сме писали по въпроса, в ядрото на съществителните имена се намират броимите съществителни, които назовават предмети и които имат корелативни форми за ед. и множ. число, напр. *книга – книги, учител – учители*. Периферия образуват: (1) веществени и абстрактни съществителни, чиято формална единичност~множественост се съотнася със семантична не-единичност~множественост – те са или само в ед., или само в мн.ч., напр. *брашно, въглища; младост, аплодисменти*; (2) дуални и съби-

рателни съществителни – при дуалните съществителни формалната множественост се съотнася със семантична единичност, напр. *очила, очи*; обротно, при събирателните съществителни формалната единичност се съотнася със семантична множественост, напр. *учителство* (Буров/Буров 2004: 91–102).

Ако веществените и абстрактните съществителни с лекота могат да придобият параметрите на броимо съществително, т.е. да преминат към ядрото, като същевременно с основното си значение остават веществени, съответно абстрактни, то дуалните и събирателните съществителни при придобиване на параметри на броимо съществително разрушават себе си, престават да бъдат дуални (*ножици – ножница*) и събирателни (*листе – лист, листове и листи*). Така тези два класа съществителни като най-слаби звена в лингвистичната предметност се подлагат на унищожение в българската граматика.

4.2. Ядро и периферия на глаголите

В глаголното ядро влизат обектни лични глаголи за прототипични действия, които имат субект и обект, при което отношенията между субекта и обекта биват три типа³:

(а) Субектът и обектът съществуват – субектът проявява себе си по отношение на обекта: *гледам* (гледам филм), *слушам* (слушам радио), *усещам* (усещам болка), *познавам* (познавам това момиче), *държа* (държа топката с двете си ръце), *нося* (нося куфар), *чакам* (чакам приятеля си).

(б) Субектът въздейства на обекта и го променя или субектът създава обекта си: *изработвам, рисувам, пиша, ремонтирам, кося, пека, строя*, срв. *През лятото той ремонтира къщата* (субектът въздейства на обекта и го променя), *Тя направи баница и излезе* (субектът създава обекта си). Базов (доминантен) глагол е глаголът *правя* ‘върша, произвеждам, изработвам’. А. Вежбицка отнася *do – делать – правя* към концептуалните примитиви, по-точно към вродените и универсални, засвидетелствани във всички езици елементарни концепти. Вродената концептуална система, т.е. „доезиковата готовност за значение“, пише Вежбицка, включва примитиви като „аз“, „ти“, „къде“, „искам“, „зная“, „мисля“, „правя“ и някои други (Вежбицкая/Wierzbicka 1999: 3–43).

(в) Субектът и обектът не променят качествената си определеност, променя се само отношението между тях: *купувам* (купувам тази играчка на детето), *получавам* (получавам заповедта), *давам, продавам, предлагам* (търговецът предлага стоката си на клиентите на добра цена), *посвещавам* (посвещавам книгата на майка си). Както отбелязва С. М. Кибардина, повечето от този тип глаголи имат три задължителни актанта, като третият актант се определя от семантиката на съответния глагол (Кибардина/Kibardina 1992: 109). Напр. при глаголите за предаване на обекта от субекта третият актант назовава адресата, срв. *Той (S) продаде (V) къщата си (Ob) на англичани (Adr)*.

Глаголът има много широка периферия, като в зависимост от степента на отдалеченост от ядрото се наброяват няколко типа глаголи. Най-близо до ядрото са субектните лични глаголи, следват така нар. *ме-*, *ми-* и *ми се*-глаголи, безличните екзистенциални и модални глаголи, неглаголният предикатив и в края са така нар. **вербоиди** (причастия, деепричастие, (съкратен) инфинитив, да-конструкция), които са и най-отдалечени от глаголното ядро.

Подобно на обектните лични глаголи субектните лични глаголи имат три основни значения:

(а) Субектът съществува, проявява себе си, намира се в определено състояние или положение: *спя* (детето спи), *живеея* (живеея на село), *смея се* (той често се смее съвсем безпричинно), *зеленея се* (храстите се зеленееят), *белея се* (там нещо в далечината сякаш се белее), *запознавам се* (запознавам се с новата програма).

(б) Субектът се изменя – възниква, изчезва, променя своите признаци, свойства, положение: *радвам се* (радвам се на успеха ти), *страхувам се* (страхувам се от провал), *гордея се* (гордея се с постижението си), *умирам*, *раждам се*, *отивам* (отивам в чужбина), *идвам*, *вървя* и др.

(в) Субектът се съотнася със свой признак: *говоря* (говоря френски), *виждам* (старецът почти не вижда), *чувам* (тя не чува), *свирия* (свирия на цигулка). Тук се числят също и много обектни глаголи, когато се употребяват със значение за признак, който се приписва на субекта като негово качество, напр.: *пиша* (Детето вече пише, т.е. то е грамотно), *лекувам* (Билките лекуват, т.е. те са лековити), *режа* (Ножът никак не реже, т.е. той не е остър).

Имали сме възможността на друго място да отбележим, че предикатите за състояние, каквито са и субектните лични глаголи, но не само те, за разлика от предикатите за динамични ситуации, каквито са обектните лични глаголи, при които е налице взаимодействие между субекта и обекта, не изискват никакви специални усилия от страна на субекта (Плунгян/ Plungian 2000: 246–247). Още Ш. Бали в една своя статия от 1920 г. забелязва, че в аналитичните езици е налице тенденция към съкращаване на медиалните глаголи, с които се изразява действие, свойствено на субекта и съсредоточено в субекта (Бали/Bally 2003: 194–195). Констатацията на Ш. Бали може да се отнесе до целия клас субектни лични глаголи, част от които са медиалните глаголи. С много примери вече сме доказали тенденцията при субектните лични глаголи да придобиват каузативно значение, т.е. да придобиват характеристиката на обектните лични глаголи (Буров/Burov 2019: 108–117). В тези случаи е налице придвижване от близката глаголна периферия към ядрото. И обектните, и субектните глаголи са лични глаголи, което улеснява трансформацията на субектните глаголи в обектни. Това е добър пример за концептуализация на процесите според концептуалния прототип – действие, което има субект и обект, при което се осъществява взаимодействие между субекта и обекта.

На следващо място в глаголната периферия се намират *ме-*, *ми-* и *ми се-* глаголите, които никак не са малко в българския език, а се срещат и в други славянски и неславянски езици, напр. *досмешава ме*, *омръзва ми*, *сти ми се*, при които субектът на състоянието се представя като пациенс или експериенцер. С това се експлицира, че състоянието не зависи от волята на субекта.

В глаголната периферия е разположена и неголямата група от **безлични** екзистенциални и модални глаголи: глаголи с „метеорологично“ значение, каквито се срещат и в много други езици – както синтетични, така и аналитични, напр. *вали*, *гърми*, *духа*; глаголи за ‘наличие, отсъствие, липса’, напр. *има*, *няма*; модални глаголи, като *може*, който означава ‘възможност’, напр. *Аз може млад да загина*, за разлика от личния *мога* ‘способност’, *трябва*, *бива*, *изглежда* и др.

Последните две групи от глаголната периферия, най-отдалечени от глаголното ядро, са неглаголните предикативи, напр. *трудно (ми) е*, *приятно (ми) е*, *става/стане (ми) студено*, *жал ми е*, *страх ме е*, и вербоидите – причастия, деепричастие, (съкратен) инфинитив, да-конструкция. Лингвистите не признават някои от посочените типове думи за принадлежащи, макар и като периферия, към глагола като част на речта. Така напр. Константин Куцаров, автор на най-новото и представително за българската лингвистика изследване на частите на речта в българския език, обособява причастията (без миналото несвършено деятелно причастие и без деепричастието) в самостоятелна част на речта – нещо, което той прави и преди това в книгата *Българското причастие* (вж. Куцаров/Kutsarov 2012), а деепричастията и неглаголните предикативи оставя към наречието като част на речта (Куцаров/Kutsarov 2022: 299–314). Деепричастието е определено като вид наречие още от Л. Андрейчин (вж. Андрейчин/Andreychin 1944: 395), а да-конструкцията се разглежда от някои автори като подчинително наклонение (конюнктив).

Особено комплициран е въпросът за статуса на неглаголния предикатив, за който се използват и названия като „предикативни наречия“, „безлично-предикативни думи“, „категория на състоянието“, „предикатив“. Този тип думи привлича вниманието и на българските лингвисти, които вземат повод от една статия на Л. В. Шчерба още от 1928 г., където се разработва въпросът за евентуалното наличие в руския език на т.нар. „категория на състоянието“ като отделна част на речта. Впрочем в статията си Л. В. Шчерба се изказва твърде предпазливо относно статуса на „категорията на състоянието“ като самостоятелна част на речта и доколкото за този тип думи липсва по-добър термин, авторът предлага и термина „предикативни наречия“, макар изрично да отбелязва, че тези думи не са наречия и се намират извън „категорията“ на наречието (Щерба/Shcherba 1974: 90–91).

Пръв в българската лингвистика подлага на обстоен анализ този тип думи Р. Русинов (вж. Русинов/Rusinov 1963: 19–24). Авторът отбелязва различната трактовка на тяхната принадлежност – към глагола (Любомир

Андрейчин), към наречието, като самостоятелна част на речта (Блажо Блажев), като група безлично-предикативни думи, без тази група да се причислява към някоя от частите на речта и без да е обособена в самостоятелна част на речта (Константин Попов). Л. Андрейчин не се е занимавал специално с тази група от думи, той дава само няколко примера, причислени към класа на безличните глаголи: *яд ме е, срам ме е, криво ми е* (Андрейчин/Andreychin 1944: 154), които дават основание на Р. Русинов да обяви, че Л. Андрейчин поддържа становището за принадлежността на този тип думи към глагола. След Андрейчин така ги разглежда и Ст. Стоянов – *срам ме е, яд ме е* (но липсва пример със съотносително наречие) (Стоянов/Stoyanov 1964: 299). В статията на Р. Русинов се поддържа становището, че това е обособена под името *предикативни наречия* група от думи в рамките на наречието като част на речта. За разлика от останалите наречия те не посочват признак на действие или обстоятелства, а изразяват недействено състояние. От останалите наречия, продължава авторът, те се различават и по своята синтактична служба – не поясняват сказуемото, а се свързват с глаголи с отвлечен или полуотвлечен смисъл и изпълняват служба на именна част в съставното именно сказуемо (Русинов/Rusinov) 1963: 20). В Академичната граматика Р. Русинов, който е автор на раздела за наречието, отново поддържа становището си, че това са предикативни наречия, обособени като самостоятелна група в състава на определителните наречия. Тук авторът допълва бележката си относно синтактичната служба на предикативните наречия, като отбелязва, че те могат да изпълняват и функция на главна част в едносъставни изречения (Русинов/ Rusinov 1983: 399–401).

Р. Ницолова разглежда посочения тип думи преди всичко като „наречия, означаващи отношения на субекта към съдържанието на изречението, или наречия за пропозиционално отношение“. Тя отбелязва, че заедно с някои модални наречия наречията от тази група се използват предимно като предикативни думи в главното изречение на сложно съставно изречение (Ницолова/Nitsolova 2008: 449–450).

Ю. Маслов твърдо отстоява гледището, че този тип думи в българския език трябва да се разглежда като самостоятелна част на речта. Следвайки терминологията на Л. В. Шчерба, авторът първоначално я нарича „категория на състоянието“ (Маслов/Maslov 1956: 270–273), а по-късно – „неглаголен предикатив“ (Маслов/Maslov 1982: 291–295). Той намира основание в спецификата на тази нова (нетрадиционна) част на речта: от една страна, тя е близка с глагола по синтактична функция и общи граматически категории (време и наклонение), с което се противопоставя на имената и наречията, от друга страна, поради липсата на синтетични форми за спрежение тази част на речта се различава съществено от глагола, а пък етимологично е най-тясно свързана със съществителните, прилагателните и наречията (Маслов/Maslov 1982: 291–292).

Ст. Георгиев също е за обособяване на неглаголният предикатив като единадесета част на речта, наречена само „предикатив“, носител на семантичното съдържание на безличната предикативна част на изречението. Това определя развитието му на отделна част на речта, както и възможността да се употребява самостоятелно като неразчленимо изречение. Авторът намира термина „предикатив“ като най-подходящ, тъй като отговаря на неговата синтактична функция – да бъде предикативна част на изречението (Георгиев/Georgiev 1991: 92–94).

Въпросът за различните концепции и класификации на предикативите е разгледан задълбочено от М. Тодорова, В. Стефанова и Цв. Димитрова. В тяхното изследване читателят ще намери не само изложение и анализ на най-съвременните интерпретации на предикативите в българския език и в някои други езици, но и подробна библиография (вж. Тодорова, Стефанова, Димитрова/Todorova, Stefanova, Dimitrova 2021: 215–228).

Нашето становище е, че неглаголният предикатив трябва да се разглежда като глаголна периферия, т.е. той не е вид наречие, нито пък самостоятелна част на речта. Поддържаеме термина на Ю. С. Маслов „неглаголен предикатив“, макар че някои биха съзрели оксиморон, ако словосъчетанието „се преведе“ като „неглаголен глагол“.

4.3. Ядро и периферия на прилагателните имена, на числителните имена и на наречията

4.3.1. Прилагателни имена

Прилагателните имена са клас от думи, с които се означават непроцесуални признаци на предмети, на събития и на други признаци, напр. *сухи цветя, гориста местност* (признаци на предмети), *пълна асимилация, търпеливо очакване* (признаци на събития), *висока популярност, свежа зеленина* (признаци на признаци). Семантиката на прилагателните е тясно свързана със семантиката на съществителните, защото прилагателните нямат собствени референти, а само се съотнасят с референта на съществителното, което поясняват. В това се състои двойствената природа на прилагателните: от една страна, по функция те са признакови думи (предикати), от друга страна, тъй като техният екстензионал по определен начин се съотнася с екстензионала на съществителните, които поясняват, граматически те принадлежат към именната система и имат характеристиките, типични за именната система.

На синтактично равнище семантичната връзка на прилагателните със съществителните се изразява по два начина: (а) като съгласувани определения на съществително, заедно с което образуват атрибутивни конструкции, срв. *зимна нощ, студена зимна нощ*; (б) като предикат или част от предикат, който се съединява със съществителното чрез глаголна връзка (глагол *съм* или синоним на *съм*), срв. *Той е жив, подвижен, пъргав; Тя се оказа много сговорчива и търпелива*.

Както е известно, в зависимост от това, дали означават признак като собствено свойство на предмета, или като свойство, което поставя предмета в определено отношение с друг предмет, прилагателните имена се делят на качествени и относителни.

В ядрото на прилагателните имена като част на речта се намират качествените прилагателни с характерната за тях граматическа категория степени за сравнение. Качествените прилагателни имат и други семантични и синтактични особености, които сериозно ги отделят от относителните, напр. за разлика от относителните голяма част от качествените прилагателни са параметрични думи: *нисък – висок, тесен – широк, къс – дълъг, кратък – дълъг* и т.н. Стойностите във величината на признака могат да бъдат зададени и като степени извън сравнение с други предмети, но без предел, напр. *много висока сграда*, но **напълно/съвсем висока сграда*, или само по отношение на достигане/недостигане до предел, напр. *напълно/съвсем спял човек*, но **много спял човек*. Прилагателни като *спял, мъртъв, жив, бял, черен* и под., които се наричат качествени прилагателни с абсолютно значение, или абсолютни качествени прилагателни, в обичайните случаи (освен ако не се употребяват преносно) не могат да имат степени за сравнение. Тази тяхна дефективност ги поставя по-близо до периферията на прилагателните, отколкото в ядрото. По-точно е да се каже, че те се намират на границата между ядрото и периферията. Способността им лесно да придобиват преносни качествени значения доказва това. За разлика от относителните много характерна за качествените прилагателни е антонимията, напр. *добър – лош, умен – глупав, скъп – евтин, нов – стар, млад – стар*, и синонимията, напр. *луд – ненормален, безумен, побъркан, невменяем, смахнат*.

Относителните прилагателни имат признакова структура, която се съотнася със структурата на мотивиращите ги думи. Тяхната семантика, общо взето, е предсказуема, защото се предопределя от семантиката на думите, от които те са образувани, и от типа на отношението, което изразяват с пояснявания от тях предмет. С други думи, тяхното значение е обусловено от типа на отношението, което могат да създадат предметите, назовани с мотивиращите ги думи, с други предмети. В. А. Плунгян пише, че от семантична гледна точка относителните прилагателни представят предикат, свързан със съществително, т.е. те представят някакво твърдение за съществително, преобразувано в прилагателно, напр. *каменен* – „направен от камък“, „който прилича на камък“. Ето защо не е за учудване фактът, че в други езици семантични еквиваленти на относителните прилагателни са съществителни имена в генитив (Плунгян/Plungian 2000: 245).

Относителните прилагателни в съвременния български език, заемащи периферната част от прилагателните като цяло, именно защото са периферия, са подложени на ерозия както под влияние на други езици и чужди модели (романски, германски), така и по вътрешноезикови развойни при-

чини. В статията си под хубавото заглавие *Прилагателното под режим на анализъм* Св. Иванчев отбелязва, че в съвременния български език е налице тенденция конструкции от типа относително прилагателно + съществително да се подменят с конструкции от типа съществително определяемо + предложно-именно съчетание като несъгласувано определение: *ягодов сладкиш – сладкиш от ягоди* (вж. Иванчев/Ivanchev 1983: 301–304). Инвазията на такива конструкции е причина за ограничаване на броя на относителните прилагателни, т.е. класът на относителните прилагателни почти не се попълва с нови единици. В последните години е налице и друга тенденция в разпада на относителните прилагателни, която е под влияние на германския (особено на английския) модел: неизменяемо съществително определяемо + съществително определяемо, и която ние подробно вече сме разглеждали на друго място, срв. *бизнес център, офис мениджър, интернет технология* и пр. (Буров/Burov 2015: 7–24).

С основното си значение относителните прилагателни не се степенуват, но могат да развиват качествени значения, напр. *копринен глас, желязно здраве, каменно сърце, меден кавал, вълчи апетит, слонска памет, огнени думи, леден поглед* и др. При окачествяване на значението те могат и да се степенуват, срв. *Записките на Захари Стоянов са най-българската книга*. В този случай е налице преход, дори бихме казали стремеж за изравняване с прототипа на тази част на речта.

4.3.2. Числителни имена

В ядрото на числителните имена като част на речта се намират бройните числителни, които означават количество, а в периферията – т.нар. редни числителни имена, за които почти всички лингвисти са единодушни, че могат да се отнесат и към класа на прилагателните имена. Бих допълнил, че могат да се отнесат към прилагателните имена като **периферия**, подобно на относителните прилагателни. Към относителните прилагателни имена причислява редните числителни Константин Куцаров (вж. Куцаров/Kutsarov 2022: 263). Отсъствието на типична граматическа категория на бройните числителни, подобно на отсъствието на типична граматическа категория на местоименията, е значещо, именно това е основание за идентификацията на числителните като пълнозначна част на речта.

Числителните имена – бройни и редни, могат да се членуват, срв. *две жени – двете жени, сто войводи – стотте войводи*, но както е известно, дефинитността е дискурсивна категория – определеността, съответно неопределеността, на числителните имена, както и на прилагателните имена е тяхна асемантична, чисто формална черта, защото се изказва определеност~неопределеност на именната група, а не на определението в именната група. При това тази категория при числителните имена е дефективна поради отсъствието на индефинитно значение, изразявано с неопределителния член *един*.

4.3.3. Наречия

Тази част на речта вмести в себе си толкова различни типове думи, че не е без основание твърдението за „размиване“ на нейната специфика. Сякаш лингвистите намират за удобно, когато определен тип думи трудно се поддават на класификация и еднозначно определение, когато такива думи съвместяват в себе си признаци от няколко части на речта, да ги причислят, макар и с уговорки, към наречието.

И това е така не само в българската граматика. Джон Лайънз напр. пише: „В традиционната граматика наречията съставляват твърде разнороден клас и едва ли която и да е обща синтактична теория може да обедини в един синтактичен клас всички форми, които традиционно се смятат за „наречия“ (Лайонз/Lyons 1978: 356). Ст. Георгиев, автор на голям докторат за българското наречие (1977 г.), отделя от наречията двата дискуссионни класа от думи и ги обособява в отделни части на речта – предикатив и детерминатив. Той пише: „В нашите и чуждите граматика се споменава за предикативни наречия и за наречия за логическо уточняване или за логически обстоятелства, с което тази категория думи фактически се разграничават от същинските наречия с обстоятелствено и определително значение, без да се признават за отделни части на речта“ (Георгиев/Georgiev 1983: 214). Тези два типа думи привличат вниманието и на Н. Котова и М. Янакиев, които подлагат на критика включването им в рамките на наречието в Академичната граматика от 1983 г. и дават пример с някои изследвания на руската граматика, където, както вече знаем, предикативните наречия се разглеждат като „категория на състоянието“, а наречията за логическо уточняване и модалност се дефинират като част на речта „модални думи“⁴ (Котова, Янакиев/Kotova, Janakiev 2001: 40–42). От своя страна Р. Ницолова отбелязва, че модалните наречия трудно се разграничават от модалните частици (Ницолова/Nitsolova 2008: 449). Действително така нар. детерминативи (модални думи, думи за констатация, подчертаване, разяснение), които са обособени в отделна част на речта първо от Ст. Георгиев (вж. Георгиев/Georgiev 1983: 213–221; Георгиев/Georgiev 1991: 94–96), а отскоро и от Константин Куцаров (Куцаров/Kutsarov 2022: 324–328), са на границата между наречието и частицата.⁵

Интерес предизвиква класификацията на Ю. С. Маслов. Както вече отбелязахме, той отделя предикативните наречия в самостоятелна част на речта „категория на състоянието“ или „неглаголен предикатив“, а модалните наречия обединява с модалните частици в качеството им на „особен“ раздел „модални думи и частици“ (Маслов/Maslov 1956: 288) или „модални и изтъкващи думи и частици“ (Маслов/Maslov 1982: 332–335), без изрично да отбелязва, че те формират самостоятелна част на речта. Местоименните наречия, за които ще говорим по-нататък, той разглежда в рамките на местоименията като част на речта, но в обособен раздел, запазвайки за тях наименованието „местоименни наречия“ (Маслов/Maslov 1956: 158–160; Маслов/Maslov 1982: 317–319).

Към ядрото на наречието като част на речта принадлежат определителните наречия за качество (особено за начин) или количество на действието, както и някои обстоятелствени наречия за място и време, които могат да се степенуват. Още по-точно е да се каже, че към ядрото се отнасят всички определителни и обстоятелствени наречия, от които могат да се образуват степени за сравнение. По-голямата част от тях са съотносителни с прилагателни имена, образувани са чрез конверсия от прилагателни имена. В близката до ядрото периферия остават тези от определителните и обстоятелствените наречия, които нямат степени за сравнение. Според нас т.нар. детерминативи – въпреки тяхната специфика, също се отнасят към периферията на наречието като част на речта, повече отдалечена от ядрото. Неглаголните предикативи и местоименните наречия не се разглеждат като видове наречия: неглаголните предикативи са глаголна периферия, а местоименните наречия са вид местоимения за време, място и начин или степен на действието.

Забележително е, че при някои от обстоятелствените наречия и дори при някои определителни наречия формите за сравнителна и/или превъзходна степен се лексикализират и придобиват значение, което е различно от значението на изходната (нестепенуваната) форма, напр. *рано* (наречие за време) – *по-рано*, напр. *Утре ще стана по-рано, но по-рано* ‘преди, някога’, напр. *По-рано ти ракия пиеше, сега коняк; напред* (наречие за място и посока) – *по-напред*, напр. *Тя премести стола си по-напред, но по-напред* ‘по-рано, преди’ (наречие за време), напр. *Ти по-напред ми писа, че ще се връщаш; по-напред* ‘първо’, напр. *Нека по-напред да седнем и да се почертим; най-напред* ‘първоначално, преди всичко’, напр. *Езикът е най-напред израз, стил, после граматика* (Ат. Далчев). Други лексикализирани форми за сравнителна или превъзходна степен имат наречията за място – *долу, горе, нататък*, за време – *късно, скоро, после, сетне*, за начин – *добре*, за начин и време – *скоро*, за количество и степен – *много, малко*, и др. (за повече подробности вж. у Буров/Вуров 2019: 40–47). Някои от лексикализираните форми се откъсват от глаголната орбита и изпълняват функция на определители на семантичното съдържание на цялото изречение или функция на вметнати думи, думи за логическо уточняване, т.е. такива форми преминават в класа на детерминативите. Налице е преливност между собствено наречията и детерминативите, като посоката на движение е от ядрото към периферията; при детерминативите пък е налице преливност към някои от частиците, разглеждани като част на речта.

5. Местоименията като „дублиращ клас“

Заради мнимото в голяма степен единство в класификацията на думите по части на речта в някои изследвания по граматика се поставя под въпрос отделянето на местоименията като част на речта. Така например в книгата на Константин Куцаров е отречен статусът на местоимението като част на речта, а известните ни местоименни думи са разпръснати сред съществи-

телните, прилагателните, наречията и в т.нар. дискурсив, съдържащ само личните местоимения (вж. напр. Куцаров/Kutsarov 2022: 334).

Местоименията, които заместват наречия за място, време, начин или степен, по традиция се отнасят към наречията под названието местоименни наречия, вкл. като такива ги разглежда и К. Куцаров. В българската граматика след Ю. С. Маслов в *Очерка* му от 1956 г. Р. Ницолова категорично отнася тези три вида думи към местоименията, а не към наречията (вж. Ницолова/Nitsolova 1986: 30–33).

Местоименията образуват особена система, паралелна на съществителните, прилагателните, числителните и наречията, и компактно се противопоставят на всички тях (вж. схемата по-долу). Действително местоименията са дотолкова особена в сравнение с другите части на речта и особена от тях система, че, както пише Р. Ницолова, някои лингвисти намират за основателно да се говори за граматика на неместоименията и граматика на местоименията (Ницолова/Nitsolova 1986: 3).

– местоимения съществителни – за заместване на лица и нелица, напр. *той, кой, никой, някой* и др. (лица); *той, какво, нищо, нещо* и др. (нелица);

– местоимения прилагателни – за заместване на качествени признаци и притежатели, напр. *какъв, такъв, никакъв, някакъв* и др. (качествени признаци); *мой, свой, ничий, нечий* и др. (притежатели);

– местоимения числителни – за заместване на количествени признаци, напр. *колко, толкова, николко, няколко* и др.;

– местоимения наречия – за посочване на място, време, начин или степен на действие, напр. *тук, там, къде, никъде, някъде* и др. (място); *сега, тогава, кога, никога, някога* и др. (време); *така, как, никак, никак* и др. (начин или степен).

Първите четири вида местоимения образуват **ядро**. Единствено местоименията *аз* и *ти*, както и техните форми за множествено число и за падеж остават в **периферията** на местоименията, защото служат за назоваване и не са „дублиращ“ клас. Константин Куцаров ги причислява към част на речта дискурсив. Към тях, макар и с уговорки, той прибавя и третоличното местоимение, разбира се, и формите за множествено число от *аз, ти и той*, както и падежните форми (Куцаров/Kutsarov 2022: 242–248). Особеното при *аз* и *ти* е, че те не са „дублиращи“ думи, служат за самоназоваване (*аз*) или за назоваване на събеседника (*ти*). Според семантичните си особености те могат да бъдат отнесени и към периферията на съществителните имена, защото числовата им семантика само отчасти се съотнася с

противопоставянето по единичност ~ множественост. *Ние* не е множествено число от *аз* (не е равно на $аз+аз+аз...$), а е „разширено аз“ (азът не може да се мултиплицира⁶), т.е. *ние* е равно на „аз + някой не-аз“; *вие* може да означава хомогенно множество от слушатели, т.е. да бъде равно на $ти+ти+ти...$, но може да означава и „ти+той (или те)“. Така че *вие* означава „ти + някой друг, ти и/или той (тя, то, те)“ (вж. по въпроса и Бенвенист/Benveniste 1974: 259–269). Личните местоимения *аз* и *ти*, пише Е. Бенвенист, са „първата опорна точка, която позволява актуализиране на субективността в езика“ (Бенвенист/Benveniste 1993: 194). Според френския лингвист сред знаците на който и да е език никога не липсват личните местоимения⁷: „немислим е език, който да не може да изразява лице“ (Бенвенист/Benveniste 1993: 193). *Аз* и *ти* имат уникално място във всеки език: *аз* предполага *ти*, *ти* предполага *аз*: „Казвам *аз* само когато се обръщам към някого, когото ще означа като *ти* в моето изказване. Тъкмо условието за диалогичност изгражда *лицето*, тъй като предполага реципрочност, при която *аз* ще се появи като *ти* в изказването на този, който на свой ред ще се обозначи като *аз*“ (Бенвенист/Benveniste 1993: 192).

6. Заключение

Класификацията на думите в съвременния български език в десет части на речта е в голяма степен условна и компромисна. Както може да се заключи, частите на речта – всяка от тях поотделно и всички заедно – не образуват затворени системи. В рамките на всеки клас може да се различи ядро и периферия. Ядрото се определя както по прототипична семантика или функция, така и според прототипичната за дадената част на речта категория. Към периферията се причисляват „промеждутъчните“ думи, думи, които поради своята неядрена семантика притежават граматически свойства както на своята, така и на други части на речта. Налице са степени на отдалеченост на периферията от ядрото. Най-отдалечените от ядрото граматически подкласове са най-слабите звена на съответната част на речта. Някои от тези най-слаби звена могат дори да се разглеждат като отделни части на речта, напр. при глаголите – неглаголният предикатив и вербоидите (причастие), при наречията – детерминативите, при местоименията – „местоименията“ *аз* и *ти*. От своя страна глаголите имат най-широка периферия. Поради особеното си място в граматиката местоименията пък са почти лишени от периферия.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Гак е заимствал примера от Л. Тениер (вж. Теньер/Tesnière 1988: 110).

² Или думи изречения, а също фразоиди според Л. Тениер (Теньер/Tesnière 1988: 109–114).

³ Тук типовете обектни и субектни глаголи са описани според изследването на С. М. Кибардина (вж. Кибардина/Kibardina 1992: 100–110).

⁴ В други изследвания по руска граматика този тип думи се наричат „вводные слова“ (въвеждащи думи), като или се обособяват в отделен раздел, без да се определят като отделна част на речта, или се разглеждат като самостоятелна част на речта.

⁵ В книгата на К. Куцаров читателят може да се запознае и с други гледища за така нар. детерминативи (на Кр. Чахърова и на В. Зидарова по-специално).

⁶ Р. Ницолова смята, че *ние* означава хомогенно множество от *аз* само при скандиране (Ницолова/Nitsolova 1986: 45). Но дори и при скандиране или хорова декламация всеки от говорещите, произнасяйки *ние*, има предвид ‘аз+всички останали не-аз’.

⁷ Авторът има предвид личните местоимения за първо и второ лице.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрейчин 1944: *Андрейчин, Л.* Основна българска граматика. София, Хемус.
- Балли 2003: *Балли, Ш.* Импресионизм и граматика. – В: *Ш. Балли.* Язык и жизнь. Москва, УРСС.
- Бенвенист 1974: *Бенвенист, Э.* Общая лингвистика. Москва, Прогресс.
- Бенвенист 1993: *Бенвенист, Е.* Езикът и човекът. София, Наука и изкуство.
- Буров 2004: *Буров, Ст.* Познанието в езика на българите. В. Търново, Фабер.
- Буров 2015: *Буров, Ст.* Тенденции и промени в съвременната българска граматика. – *Български език*, № 3.
- Буров 2019: *Буров, Ст.* *Studia Grammatica Bulgarica*. В. Търново, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.
- Вежбицкая 1999: *Вежбицкая, А.* Семантические универсалии и описание языков. Москва, Языки русской культуры.
- Гак 1986: *Гак, В. Г.* Теоретическая грамматика французского языка. Морфология. Москва, Высшая школа.
- Георгиев 1983: *Георгиев, Ст.* Детерминативът като самостоятелна част на речта в съвременния български език и в другите славянски езици. – В: *Славянска филология*, т. XVII. Езикознание. София, Издателство на Българската академия на науките.
- Георгиев 1991: *Георгиев, Ст.* Българска морфология. В. Търново, Абагар.
- Иванчев 1983: *Иванчев, Св.* Прилагателното под режим на аналитизъм. – *Български език*, № 4.
- Кибардина 1992: *Кибардина, С. М.* Функции субъекта и обекта в аспекте теории валентности. – В: А. В. Бондарко (отв. ред.). *Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность/неопределенность*. Санкт Петербург, Наука.
- Котова, Янакиев 2001: *Котова, Н., М. Янакиев.* Грамматика болгарского языка. Для владеющих русским языком. Москва, Издательство Московского университета.
- Куцаров 1997: *Куцаров, Ив.* Лекции по българска морфология. Пловдив, Пловдивско университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Куцаров 1997/2011: *Куцаров, Ив.* Актуална морфология. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2011.

- Куцаров 2007: *Куцаров, Ив.* Теоретична граматика на българския език. Морфология. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Куцаров 2012: *Куцаров, К.* Българското причастие. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Куцаров 2022: *Куцаров, К.* Българските лексемни класове и учението за частите на речта. София, Колибри.
- Лайонз 1978: *Лайонз, Джон.* Введение в теоретическую лингвистику. Москва, Прогресс.
- Маслов 1956: *Маслов, Ю. С.* Очерк болгарской грамматики. Москва, Издательство литературы на иностранных языках.
- Маслов 1982: *Маслов, Ю. С.* Граматика на българския език. София, Наука и изкуство.
- Ницолова 1986: *Ницолова, Р.* Българските местоимения. София, Наука и изкуство.
- Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Пашов 1981: *Пашов, П.* Морфологичен строеж на българския език. – В: *Българският език – език на 13-вековна държава.* София, Народна просвета.
- Пашов 1989: *Пашов, П.* Практическа българска граматика. София, Народна просвета.
- Пашов 2009: *Пашов, П.* Има ли морфологична категория степенуване. – В: *Отговорността пред езика.* Книга 3. Сборник, посветен на 65-годишнината на проф. д-р Кина Вачкова. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- Плунгян 2000: *Плунгян, В. А.* Общая морфология. Введение в проблематику. Москва, Эдиториал УРСС.
- Ревзин 1977: *Ревзин, И. И.* Современная структурная лингвистика. Проблемы и методы. Москва, Наука.
- Русинов 1963: *Русинов, Р.* Предикативни наречия в българския език. – *Български език и литература*, № 4.
- Русинов 1983: *Русинов, Р.* Наречие. – В: *Граматика на съвременния български книжовен език. Том II. Морфология.* София, Издателство на Българската академия на науките.
- Стоянов 1964: *Стоянов, Ст.* Граматика на българския книжовен език. София, Наука и изкуство.
- Теньер 1988: *Теньер, Л.* Основы структурного синтаксиса. Москва, Прогресс.
- Тодорова, Стефанова, Димитрова 2021: *Тодорова, М., В. Стефанова, Цв. Димитрова.* Предикативи за състояние: концепции, класификации и проблеми. – *Проглас*, № 2.
- Щерба 1974: *Щерба, Л. В.* Языковая система и речевая деятельность. Ленинград, Наука.

REFERENCES

- Andreychin 1944: *Andreychin, L.* Osnovna balgarska gramatika. Sofia, Hemus.
- Bally 2003: *Bally, Sh.* Impressionizm i grammatika. – In: *Sh. Bally. Iazyk i zhizn'!* Moskva, URSS.

- Benveniste 1974: *Benveniste, E.* Obshchaja lingvistika. Moskva, Progress.
- Benveniste 1993: *Benveniste, E.* Ezikat i chovekat. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Burov 2004: *Burov, St.* Poznaniето v ezika na balgarite. V. Tarnovo, Faber.
- Burov 2015: *Burov, St.* Tendentsii i promeni v savremennata balgarska gramatika. – *Balgarski ezik*, N 3.
- Burov 2019: *Burov, St.* Studia Grammatica Bulgarica. V. Tarnovo, Universitetsko izdatelstvo “Sv. sv. Kiril i Metodiy”.
- Gak 1986: *Gak, V. G.* Teoreticheskaja grammatika frantsuzskogo jazyka. Morfologija. Moskva, Vysshaja shkola.
- Georgiev 1983: *Georgiev, St.* Determinativat kato samostoyatelna chast na rechta v savremenniya balgarski ezik i v drugite slavyanski ezitsi. – In: *Slavyanska filologiya*, t. HVII. Ezikoznanie. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
- Georgiev 1991: *Georgiev, St.* Balgarska morfologiya. V. Tarnovo, Abagar.
- Ivanchev 1983: *Ivanchev, Sv.* Prilagatelnoto pod rezhim na analitizam. – *Balgarski ezik*, N 4.
- Kibardina 1992: *Kibardina, S. M.* Funktsii sub'ekta i ob'ekta v aspekte teorii valentnosti. – In: A. V. Bondarko (otv. red.). *Teorija funkcional'noj grammatiki. Sub'ektnost'. Ob'ektnost'. Kommunikativnaja perspektiva vyskazyvaniya. Opredelemnost'/neopredelemnost'*. Sankt Peterburg, Nauka.
- Kotova, Janakiev 2001: *Kotova, N., M. Janakiev.* Grammatika bolgarskogo jazyka. Dlia vladejushchikh russkim jazykom. Moskva, Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta.
- Kutsarov 1997: *Kutsarov, Iv.* Lektsii po balgarska morfologia. Plovdiv, Plovdivsko universitetsko izdatelstvo “Paisiy Hilendarski”.
- Kutsarov 1997/2011: *Kutsarov, Iv.* Aktualna morfologiya. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo “Paisiy Hilendarski”, 2011.
- Kutsarov 2007: *Kutsarov, Iv.* Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologiya. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo “Paisiy Hilendarski”.
- Kutsarov 2012: *Kutsarov, K.* Balgarskoto prichastie. Plovdiv, Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“.
- Kutsarov 2022: *Kutsarov, K.* Balgarskite leksemni klasove i uchenieto za chastite na rechta. Sofia, Kolibri.
- Lyons 1978: *Lyons, John.* Vvedenie v teoreticheskiju lingvistiku. Moskva, Progress.
- Maslov 1956: *Maslov, Ju. S.* Ocherk bolgarskoj grammatiki. Moskva, Izdatel'stvo literatury na inostrannykh jazykakh.
- Maslov 1982: *Maslov, Ju. S.* Gramatika na balgarskiya ezik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Nitsolova 1986: *Nitsolova, R.* Balgarskite mestoimeniya. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Pashov 1981: *Pashov, P.* Morfologichen stroezh na balgarskiya ezik. – In: *Balgarskiyat ezik – ezik na 13-vekovna darzhava*. Sofia, Narodna prosveta.

- Pashov 1989: *Pashov, P.* Prakticheska balgarska gramatika. Sofia, Narodna prosveta.
- Pashov 2009: *Pashov, P.* Ima li morfologichna kategoriya stepenuvane. – In: *Otgovernostta pred ezika*. Kniga 3. Sbornik, posveten na 65-godishninata na prof. d-r Kina Vachkova. Shumen, Universitetsko izdatelstvo “Episkop Konstantin Preslavski”.
- Plungian 2000: *Plungian, V. A.* Obshchaja morfologija. Vvedenie v problematiku. Moskva, Editorial URSS.
- Revzin 1977: *Revzin, I. I.* Sovremennaja strukturnaja lingvistika. Problemy i metody. Moskva, Nauka.
- Rusinov 1963: *Rusinov, R.* Predikativni narechiya v balgarskiya ezik. – *Balgarski ezik i literatura*, N 4.
- Rusinov 1983: *Rusinov, R.* Narechie. – In: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom II. Morfologiya*. Sofia, Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
- Stoyanov 1964: *Stoyanov, St.* Gramatika na balgarskiya knizhoven ezik. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Shcherba 1974: *Shcherba, L. V.* Jazykovaja sistema i rechevaja deyatel'nost'. Leningrad, Nauka.
- Tesnière 1988: *Tesnière, L.* Osnovy strukturnogo sintaksisa. Moskva, Progress.
- Todorova, Stefanova, Dimitrova 2021: *Todorova, M., V. Stefanova, Tsv. Dimitrova.* Predikativi za sastoyanie: kontseptsii, klasifikatsii i problemi. – *Proglas*, N 2.
- Wierzbicka 1999: *Wierzbicka, A.* Semanticheskie universalii i opisanie jazykov. Moskva, Jazyki russkoj kultury'.

✉ Проф. д.ф.н. Стоян Буров

Катедра по съвременен български език, Филологически факултет
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
ул. „Теодосий Търновски“ № 2, 5003 Велико Търново, България

✉ Prof. Stoyan Burov, DSc

Department of Modern Bulgarian Language
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
2 T. Tarnovski, Veliko Tarnovo 5003, Bulgaria